

УДК [351.83:351.78]:341.322

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.12591874>

I.B. ЗОЗУЛЯ,

професор кафедри криміналістики та судової експертології Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, м. Харків, Україна; e-mail: journals@meta.ua;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3507-0012>

ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ СПРИЧИНЕНОГО ВОЄННИМИ ДІЯМИ РУЙНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯ

I.V. ZOZULIA,

Professor, Department of Forensics and Judicial Expertology, Kharkiv National University of Internal Affairs, Doctor of Law, Professor, Kharkiv, Ukraine; e-mail: journals@meta.ua;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3507-0012>

LEGAL APPROACHES TO ORGANIZING THE LIQUIDATION OF CONSEQUENCES OF INFRASTRUCTURE DESTRUCTION CAUSED BY MILITARY ACTIONS AND ITS RESTORATION

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEYWORDS)

Постановка проблеми. В умовах триваючої війни в Україні, критична інфраструктура зазнає суттєвих руйнувань, що негативно впливає на економічну, соціальну та екологічну стабільність країни. Наявність невизначеності в законодавчому регулюванні, а також відсутність чітких правових механізмів для організації ліквідації наслідків цих руйнувань створює серйозні виклики для ефективного відновлення інфраструктури. Основними проблемами такого стану є недосконалість існуючих нормативно-правових актів, що не відображають реалій сучасних загроз, а також недостатня координація між державними органами, відповідальними за забезпечення безпеки та відновлення критичної інфраструктури. Це призводить до затримок у відновлювальних процесах і підвищення ризику нових кризових ситуацій. Зважаючи на ці виклики, постає необхідність у розробці нових правових підходів, які би забезпечили системність, координацію та ефективність дій у процесі відновлення критичної інфраструктури України. **Метою** є вдосконалення правових підходів до організації ефективною ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури України та її відновлення, уточнення законодавчих аспектів критичної інфраструктури, підвищення координації та розподілу функцій між органами влади, оцінки інституційних механізмів. **Методи.** За допомогою методу аналізу для виявлення прогалин, невідповідностей та недоліків у правовому регулюванні розглянуто чинні законодавчі акти та нормативні документи щодо ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури, захисту та відновлення критичної інфраструктури; метод синтезу використано для удосконалення правових підходів у сфері ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування; метод юридичного аналізу – для виявлення та характеристики правових аспектів, пов'язаних із ліквідацією наслідків спричиненого воєнними діями руйнування. **Результати.** Встановлено, що для забезпечення життєздатності критично важливих об'єктів потрібен інтегрований підхід, який включає ліквідацію наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури, відновлення та захист об'єктів, забезпечуючи баланс між ліквідацією, середньостроковими відновлювальними роботами та довгостроковими стратегіями. Спричинене воєнними діями, як і звичайне, руйнування інфраструктури негативно впливає на економічну, соціальну та екологічну стабільність, що підкреслює критичну важливість правового регулювання відновлювальних процесів для забезпечення життєздатності державних інституцій. Аналіз чинного законодавства виявив відсутність чітких визначень "небезпечних наслідків" та ряд обмежень, які заважають ефективній ліквідації спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури та її відновленню. Держава повинна взяти на себе відповідальність за відновлення зруйнованих об'єктів, що є важливим для національної безпеки, і державні органи мають чітко визначені повноваження для здійснення цих заходів. Ліквідація наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури носить короткостроковий характер і орієнтована на забезпечення безпеки, в той час як відновлення є тривалою діяльністю, спрямованою на відновлення функцій інфраструктури. Органи виконавчої влади потребують вдосконалення правових норм для підвищення ефективності управління та залучення ресурсів, що відк-

риває можливості для нових нормативних актів, які підвищують координацію зусиль. **Висновки.** Комплексний підхід до зменшення наслідків спричинених воєнними діями руйнувань критично важливих об'єктів сприяє підтримці державної стабільності в умовах війни. Руйнування інфраструктури під час війни потребує особливого правового регулювання, що дозволить ефективно організувати відновлення та забезпечити життєздатність ключових секторів. Виявлені недоліки правової бази вказують на необхідність її оновлення для відповідності сучасним викликам. Держава несе відповідальність за ліквідацію наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури та її відновлення, що забезпечує підтримку постраждалих регіонів і гарантує їхню стабільність. Ліквідація наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури та її відновлення вимагають чіткого розмежування для забезпечення послідовного управління процесами. Подальший розвиток правових підходів до відновлення включає вдосконалення координації та фінансування процесів для посилення національної безпеки та залучення міжнародної допомоги.

Ключові слова: спричинене воєнними діями руйнування; ліквідація наслідків; критична інфраструктура; правове регулювання; міжвідомча координація; інституційні механізми

Problem statement. Amid the ongoing war in Ukraine, critical infrastructure faces substantial destruction, which adversely affects the country's economic, social, and environmental stability. The presence of legal uncertainties, along with the lack of clear mechanisms for organizing the remediation of these damages, creates significant challenges for the effective recovery of infrastructure. Key issues include the inadequacy of existing regulatory frameworks, which fail to address the realities of modern threats, and insufficient coordination among state bodies responsible for safeguarding and restoring critical infrastructure. This situation delays recovery efforts and raises the risk of new crises. Given these challenges, there is a pressing need to develop new legal approaches to ensure systematic, coordinated, and effective action in the process of restoring Ukraine's critical infrastructure. The **purpose** is to enhance legal approaches to the organization of effective elimination of the consequences of war-related infrastructure destruction in Ukraine and its restoration, to clarify legislative aspects of critical infrastructure, to improve coordination and distribution of functions among government bodies, and to evaluate institutional mechanisms. **Methods.** Using the analysis method, current legislative acts and regulatory documents eliminating the consequences of war-related infrastructure destruction, as well as the protection and restoration of critical infrastructure, were reviewed to identify gaps, inconsistencies, and deficiencies in legal regulation. The synthesis method was used to improve legal approaches in the area of addressing the consequences of war-related destruction. Additionally, the legal analysis method was applied to identify and characterize the legal aspects related to the elimination of the consequences of war-related destruction. **Results.** It has been established that ensuring the viability of critical infrastructure requires an integrated approach, encompassing the elimination of the consequences of war-related infrastructure destruction, restoration, and protection while maintaining a balance between short-term recovery efforts, medium-term restoration work, and long-term strategies. Both wartime and ordinary infrastructure destruction negatively impact economic, social, and environmental stability, highlighting the critical importance of legal regulation in recovery processes to maintain the viability of state institutions. An analysis of existing legislation revealed the lack of clear definitions for "dangerous consequences" and some restrictions that hinder effective infrastructure recovery from war-related destruction. The state should take responsibility for restoring destroyed facilities, which is essential for national security, with clearly defined powers for state authorities to implement these measures. The elimination of the consequences of war-related infrastructure destruction is short-term and focused on ensuring safety, while restoration is a long-term effort aimed at fully restoring infrastructure functionality. Executive authorities require improvements in legal frameworks to enhance management efficiency and resource mobilization, opening opportunities for new regulations that will increase coordination efforts. **Conclusions.** A comprehensive approach to mitigating the impact of wartime destruction of critical infrastructure supports state stability during conflict. The destruction of infrastructure in times of war requires specific legal regulation to effectively organize recovery and ensure the viability of key sectors. Identified shortcomings in the legal framework highlight the need for updates to address modern challenges. The state is responsible for eliminating the consequences of war-related infrastructure destruction and its restoration, ensuring support for affected regions and guaranteeing their stability. The elimination of war-related infrastructure destruction and its restoration requires clear differentiation to enable consistent management of these processes. Further development of legal approaches to recovery includes improving coordination and financing mechanisms to strengthen national security and attract international assistance.

Keywords: military destruction; elimination of consequences; critical infrastructure; legal regulation; interagency coordination; institutional mechanisms

Постановка проблеми

З початку російської агресії інфраструктура України зазнала величезних збитків, що позначилося на всіх аспектах життя країни – від соці-

ального забезпечення до економічної стабільності. Ключові транспортні, енергетичні, комунікаційні та соціальні об'єкти постійно перебувають під загрозою руйнувань, що ускладнює нор-

мальне функціонування суспільства. Для зменшення негативних наслідків і відновлення життєздатності критично важливих об'єктів необхідна комплексна система заходів у трьох ключових напрямках: ліквідація наслідків спричинених воєнними діями руйнувань, відновлення пошкодженої інфраструктури та забезпечення захисту існуючих і відновлених об'єктів.

Так, ліквідація наслідків руйнувань інфраструктури під час воєнних дій передбачає проведення аварійно-рятувальних робіт, розмінування, забезпечення безпеки на пошкоджених ділянках та убезпечення населення. Ці дії часто є першочерговими, адже вони допомагають уникнути подальших втрат і забезпечити основу для початкових етапів відновлення. В Україні ліквідацією наслідків у мирні та воєнні часи займаються різні органи, серед яких Державна служба з надзвичайних ситуацій (ДСНС) та місцеві адміністрації, які здійснюють евакуацію, надання гуманітарної допомоги та ліквідацію небезпечних об'єктів.

Відновлення інфраструктури, зруйнованої внаслідок воєнних дій, спрямоване на ремонт і реконструкцію пошкоджених об'єктів. Цей процес є тривалим і вимагає значних ресурсів та інвестицій. Підходи до відновлення можуть варіюватися залежно від пріоритетності об'єктів, ступеня пошкодження і ресурсних можливостей. Важливим аспектом тут є координація між державними органами, міжнародними донорами та приватними інвесторами. Для цього створені спеціальні фонди, наприклад, Фонд ліквідації наслідків збройної агресії та Державне агентство з питань відновлення, які беруть участь у фінансуванні та організації таких проектів.

Захист інфраструктури під час воєнних дій спрямований на попередження подальших руйнувань. Це включає укріплення стратегічних об'єктів, забезпечення засобів захисту для енергетичних, водопровідних, комунікаційних мереж. Також важливу роль відіграє інформаційна та кібербезпека, яка захищає інфраструктуру від можливих кібератак. Україна зосереджується на захисті інфраструктури через посилення нормативних актів і впровадження міжнародних стандартів у цій сфері. Ініціативи щодо захисту включають співпрацю з міжнародними партнерами, які надають технологічну та фінансову допомогу для укріплення критичних об'єктів.

Таким чином, усі три напрямки роботи – ліквідація, відновлення та захист – є необхідними для забезпечення стійкості інфраструктури в умовах війни. Кожен напрям є частиною загаль-

ної стратегії національної безпеки та відновлення України, яка потребує залучення ресурсів, політичної волі та координації між різними рівнями влади та міжнародними партнерами.

Станом на сьогодні воєнні дії в Україні вже призвели до масового руйнування інфраструктури, що негативно впливає на соціально-економічну стабільність і екологічну безпеку. Складність і масштаб цих руйнувань вимагають термінового реагування з боку держави. Надзвичайно важливою проблемою є недостатня координація між органами влади, що ускладнює відновлення критичної інфраструктури. Також залишається невирішеним питання оцінки впливу руйнувань на різні сфери життя суспільства, що перешкоджає розробці ефективних стратегій відновлення. Відсутність чітких критеріїв для оцінки руйнувань і визначення законодавчих аспектів критичної інфраструктури ускладнює організацію ліквідації наслідків воєнних дій. Це створює ризики для сталого розвитку України в постконфліктний період. Для розробки ефективних заходів необхідно не лише усунути наслідки, а й врахувати всі ризики, пов'язані з повторними руйнуваннями та екологічними катастрофами. Таким чином, актуалізується потреба в дослідженні правових аспектів ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування та оптимізації організаційних заходів для стабілізації інфраструктури.

Ці руйнування інфраструктури в Україні підкреслюють серйозність проблеми. На початок травня 2022 року повідомлялося про руйнування або пошкодження понад 6,3 тис. км залізничної мережі, 41 залізничного мосту, 21 залізничного вокзалу, більше 23 тис. км автомобільних доріг, 300 автомобільних мостів і окупацію 4 морських портів [1, с.6]. Тільки на Харківщині в результаті російсько-української агресії розрушено 476 шкіл, 145 лікарень, 9,578 млн кв. м житлової площі та 3890,8 км доріг [2].

Для формування дієвих правових підходів до ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури та її відновлення надзвичайно важливо оцінити масштаб завданих збитків і врахувати специфіку пошкоджених об'єктів, що становлять основу критичної інфраструктури України. Актуальність і нагальність цього питання підкреслює розмір прямих втрат, що на початок 2024 року перевищує \$157 млрд, включно з втратами в інфраструктурному та енергетичному секторах. Зокрема, прямі втрати інфраструктури оцінюються в \$36,8 млрд, що становить 23,4 % від загальної суми [3, с.3, 4].

Треба зазначити, що "станом на травень 2024 року збитки та втрати енергетичного сектору України внаслідок повномасштабного вторгнення Росії становлять 56,2 млрд дол." [4]. Ці дані підтверджують масштаб руйнувань і необхідність термінового та комплексного підходу до відновлення інфраструктури в Україні.

Відповідно, науковці та практики, зокрема А.О. Магомедов, аналізують збитки держави від руйнувань інфраструктури України під час війни, які охоплюють втрати транспортних, соціальних та енергетичних об'єктів. Вченим досліджується також комплекс організаційних заходів, необхідних для ліквідації наслідків пошкоджень, з акцентом на програми довгострокового відновлення та інтеграції об'єктів до європейської інфраструктурної мережі, а також ключові програми та партнерські механізми для стабільного відновлення [5].

Для належного забезпечення відновлення пошкоджених об'єктів і попередження можливих кризових ситуацій у майбутньому, важливо врахувати поточний стан систем, спрямованих на ліквідацію наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури, відновлення та захист критичної інфраструктури. О. Шарук, з посиланням на дослідження Я.О. Страхніцького, наголошує, що в Україні в цьому напрямку діє низка взаємопов'язаних систем: єдина державна система цивільного захисту, державна система фізичного захисту, система запобігання терористичним актам та національна кібербезпека [6, с.90]. У свою чергу, С.С. Теленик підкреслює, що ключові поняття у сфері захисту інфраструктури утворюють послідовну систему, у якій кожне наступне поняття розширює попереднє. Зокрема, починаючи з базового терміна "інфраструктура", формується концепція критичної інфраструктури, яка далі переходить у захист критичної інфраструктури та конкретні її сектори. На вершині цієї ієрархії знаходиться державна система захисту критичної інфраструктури, що об'єднує та координує всі ці складові елементи для підвищення стійкості держави перед різними загрозами [7, с.42]. Це узгоджене визначення дозволяє ефективніше підходити до організації та управління процесами захисту й відновлення критичної інфраструктури. Аналогічні дослідження проводять й інші вчені, але зосереджуючись переважно на проблемах відновлення руйнованої інфраструктури та забезпечення її захисту.

Як зазначалось, заходи з ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування ін-

фраструктури, належного забезпечення відновлення пошкоджених об'єктів і попередження можливих кризових ситуацій у майбутньому, є першочерговими, а численні проблеми – малодослідженими. Тому *метою* статті є вдосконалення правових підходів до організації ефективної ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури України та її відновлення, уточнення законодавчих аспектів критичної інфраструктури, підвищення координації та розподілу функцій між органами влади, оцінки інституційних механізмів. *Її новизна* полягає в дослідженні правових аспектів організації ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування критичної інфраструктури та її відновлення, аналізі існуючого законодавчого забезпечення й механізмів координації, оптимізації процесів відбудови з врахуванням кризових умов, а також у пропозиціях щодо підвищення ефективності правових і організаційних заходів для стабілізації та розвитку інфраструктури в постконфліктний період. Основними *завданнями* статті є: дослідження сутності спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури та його впливу на суспільство, економіку та довкілля; аналіз законодавчого визначення критичної інфраструктури в Україні, зокрема проблем координації та розподілу функцій; вивчення питань ліквідації наслідків руйнування інфраструктури, інституційних механізмів і правового регулювання, а також організації та координації відновлення наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури.

Спричинене воєнними діями руйнування інфраструктури та його вплив на суспільство, економіку та довкілля

Спричинене воєнними діями руйнування інфраструктури – це пошкодження або знищення об'єктів у результаті збройних конфліктів, воєнних операцій чи бойових дій. Воно включає не лише цілеспрямовані атаки на критичні об'єкти, але й побічні наслідки, як бомбардування, ракетні та артилерійські обстріли. Однак, вплив війни на інфраструктуру не обмежується лише фізичним руйнуванням. Воєнні дії впливають на різні сфери суспільства, і наслідки цього стають видимими в економічних, політичних, соціальних і гуманітарних площинах.

Спричинене воєнними діями руйнування інфраструктури характеризується *цілеспрямованістю*, оскільки є результатом свідомих дій воюючих сторін, спрямованих на знищення або пошкодження об'єктів інфраструктури стратегіч-

ного чи тактичного значення. Також воно носить *масштабний та інтенсивний характер* і призводить до значного й систематичного знищення інфраструктури, на відміну від руйнувань у мирний час. Спричинене воєнними діями руйнування супроводжується такими *несприятливими умовами*, як гуманітарні кризи, масові переміщення населення, наявність вибухонебезпечних предметів і нестабільних конструкцій. *Тривалість* спричиненого воєнними діями руйнування може негативно впливати на розвиток регіонів через знищення або пошкодження необхідної для економічного відновлення інфраструктури. *А збільшення ризиків для безпеки* настає через міни та нерозірвані снаряди й залишки небезпечних об'єктів. Крім зазначеного, спричинене воєнними діями руйнування часто відбувається в умовах хаосу та відсутності контролю з боку держави.

Також, *спричинене воєнними діями руйнування інфраструктури супроводжується певними наслідками*. Так, *руйнування економічної інфраструктури* знижує активність підприємств, зменшує кількість робочих місць і призводить до зростання безробіття через втрати виробничих потужностей, транспортних мереж і логістичних центрів. Відновлення зруйнованих об'єктів вимагає значних ресурсів і часто потребує міжнародної допомоги, що може створювати додаткове боргове навантаження. *Політичні наслідки* проявляються у вигляді дестабілізації державної системи, втрати контролю над територіями та руйнування інституцій, що ускладнює управління країною та спричиняє нові загрози міжнародній безпеці. *Соціальні зміни* виникають через руйнування таких об'єктів критичної інфраструктури, як лікарні, водогони та електростанції, що погіршує умови життя населення та спричиняє масову міграцію. *Гуманітарні проблеми* обумовлюються порушенням постачання продовольства, води та медичних послуг, підвищенням ризику голоду, епідемій та зростання смертності. Втрата житла та соціальної інфраструктури призводить до відчуття небезпеки серед населення, ускладнюючи повернення до нормально-го життя. Означені аспекти підкреслюють масштабний вплив війни на екосистеми, економіку, політичну стабільність і гуманітарну ситуацію, що робить поняття "спричинене воєнними діями руйнування" більш об'ємним і точним у контексті дослідження його наслідків.

Такий вплив воєнних дій особливо гостро відчувається на інфраструктурних об'єктах, які забезпечують функціонування економіки та су-

спільства. *До інфраструктури* відносять складові елементи систем, які забезпечують функціонування економіки та суспільства і включають в себе фізичні споруди, мережі та обладнання, необхідні для підтримки життя та діяльності людей й забезпечення потреб підприємств. *До інфраструктурних об'єктів* належать дороги, мости, тунелі, аеропорти, морські та річкові порти, метро, трамвайні лінії, електростанції (теплові, гідроелектростанції, атомні, вітрові, сонячні), лінії електропередач і трансформаторні підстанції, газопроводи та газорозподільні станції, нафтопереробні заводи та трубопроводи, водогони, каналізаційні системи, очисні споруди для питної води та стічних вод, греблі, водосховища, системи тепlopостачання (теплоцентралі, тепломережі), об'єкти управління відходами (сміттєзвалища, сміттєпереробні заводи), телевежі, радіовежі, інтернет-мережі, центри обробки даних, лікарні, медичні установи, школи, університети, інші навчальні заклади, пожежні станції, поліцейські відділки, рятувальні служби, заводи, фабрики, логістичні та складські комплекси, промислові парки, спеціальні економічні зони. Цей *перелік інфраструктурних об'єктів є базовим* для визначення основних елементів, що забезпечують функціонування економіки та суспільства, але воєнні дії завдають їм значних руйнувань.

Законодавче визначення критичної інфраструктури в Україні, проблеми координації та розрізнення функцій

Серед інфраструктурних об'єктів окреме місце займають *об'єкти, системи та мережі критичної інфраструктури*, які є необхідними для функціонування суспільства, економіки та держави, а також забезпечення національної безпеки. До таких об'єктів переважно відносяться електростанції, газопроводи, водогони, лікарні, об'єкти зв'язку та ІТ-мережі, аеропорти тощо. Від належної роботи цих об'єктів залежить стійкість і безпека країни та функціонування ключових секторів держави, а їх пошкодження або знищення може призвести до серйозних наслідків для держави, суспільства та економіки.

Усі об'єкти критичної інфраструктури належать до загальної інфраструктури, проте *не кожен інфраструктурний об'єкт вважається критичним*. Критичну інфраструктуру визначають за її ключовим значенням для національної безпеки та функціонування державних і суспільних систем. При цьому Л.А. Арсенович, посилаючись на В.І. Франчука та його співавторів,

доволі суперечливо вказує, що "відсутність у країні об'єктів критичної інфраструктури або дестабілізація їхньої діяльності може становити загрозу національній безпеці" [8, с.5]. Але, відсутність таких об'єктів сама по собі не створює загрози безпеці; реальна загроза виникає тільки при дестабілізації чи руйнуванні об'єктів критичної інфраструктури, якщо вони вже є у країні.

Для глибшого розуміння цієї проблеми необхідно розглянути комплекс факторів, включно зі специфічними ризиками, що впливають на функціонування та захист критичної інфраструктури. У цьому контексті Я.О. Стражніцький пропонує зважений аналіз національних і міжнародних підходів до визначення критичної інфраструктури та заходів забезпечення її стабільного функціонування [9, с.118-123]. А у співавторстві з О.І. Яременко – стверджує про "приналежність критичної інфраструктури до об'єктів національної інфраструктури" [10, с.76]. З цього приводу слід зазначити, що хоча всі об'єкти критичної інфраструктури й належать до національної інфраструктури, але їх виділяють як окрему категорію через їхню ключову роль у підтримці життєво важливих функцій, економічної стабільності, громадського порядку та безпеки країни. Тому для критичної інфраструктури встановлюють окремі нормативні вимоги та заходи захисту, що відрізняє її від інших об'єктів загальної інфраструктури.

Водночас, для правозастосування доцільно орієнтуватися на визначення з вітчизняного Закону "Про критичну інфраструктуру" від 16.11.2021 р. № 1882-IX [11], де чітко окреслено об'єкти та їх значення для національних інтересів. Зокрема, під *об'єктами критичної інфраструктури* розуміються "об'єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам", а *критичною інфраструктурою* (п.9 ч.1 ст.1 Закону) – "сукупність об'єктів критичної інфраструктури".

У частині 4 статті 9 цього Закону визначені життєво важливі функції та послуги, порушення яких має негативні наслідки для національної безпеки України. До них належать "урядування та надання найважливіших публічних (адміністративних) послуг; енергозабезпечення (у тому числі постачання теплової енергії); водопостачання та водовідведення; продовольче забезпечення; охорона здоров'я; фармацевтична промисловість; виготовлення вакцин, сталі функціонування біолабораторій; інформаційні пос-

луги; електронні комунікації; фінансові послуги; транспортне забезпечення; оборона, державна безпека; правопорядок, здійснення правосуддя, тримання під вартою; цивільний захист населення та територій, служби порятунку; космічна діяльність, космічні технології та послуги; хімічна промисловість; дослідницька діяльність" [11].

Слід зазначити, що *"життєво важливі функції та послуги" та "об'єкти критичної інфраструктури" є взаємопов'язаними, але не тотожними поняттями*. Об'єкти критичної інфраструктури – це матеріальні елементи (наприклад, будівлі, мережі, обладнання), які забезпечують виконання цих функцій та надання послуг. Наприклад, електростанція є об'єктом критичної інфраструктури, тоді як енергозабезпечення – це життєво важлива функція. Якщо певний об'єкт критичної інфраструктури виходить із ладу, це порушує відповідну життєво важливу функцію або послугу, що може вплинути на національну безпеку.

Таким чином, "життєво важливі функції та послуги", як основні функціональні характеристики об'єктів критичної інфраструктури, це загальні поняття, що описують сфери діяльності або процеси, необхідні для стабільності та безпеки держави, тоді як об'єкти критичної інфраструктури – це матеріальні чи технологічні засоби, що забезпечують їх реалізацію. У законодавстві ці поняття взаємопов'язані, але не є тотожними, тому їх слід чітко розрізняти та використовувати відповідно до змісту і ролі.

До того ж, саме в цій частині щодо визначення поняття "життєво важливі функції та/або послуги" крізь призму функцій та/або послуг, реалізація яких забезпечується органами державної влади, органами місцевого самоврядування, установами, суб'єктами господарювання та організаціями будь-якої форми власності, збої, переривання та порушення надання яких призводять до швидких негативних наслідків для національної безпеки *наші зауваження узгоджуються із зауваженнями Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України ще до проекту Закону України про критичну інфраструктуру* (реєстраційний № 5219, друге читання). Там йдеться, що "у законопроекті не розкривається ні зміст таких функцій та/або послуг (частиною четвертою статті 9 проекту визначається виключно їх перелік), ні так званий "негативний результат" від збоїв (разовий чи системний збій?), переривань (знову ж таки кратно чи системно перервано роботу?) та порушень надання таких функцій та/або послуг

визначеними суб'єктами" [12, с.1-2].

Введення секторів критичної інфраструктури в статті 9 Закону [11] поряд із визначенням об'єктів критичної інфраструктури, на нашу думку, також має певні недоліки. По-перше, це ускладнює координацію та управління через збільшення кількості секторальних органів, відповідальних за захист інфраструктури, що може призвести до дублювання зусиль і зниження ефективності. По-друге, зростає ризик бюрократизації, що може уповільнити прийняття рішень у кризових ситуаціях. Збільшуються також витрати на адміністративне забезпечення, оскільки створення нових органів потребує фінансових і людських ресурсів. Крім того, відмінності у критеріях визначення критичності для різних секторів можуть призвести до неправильної ідентифікації об'єктів, а оновлення та адаптація переліків секторів – до ускладнення. Незалежне функціонування секторів може зменшити увагу до взаємозалежності між ними, наприклад, між транспортом і енергетикою. А поділ на сектори – знизити прозорість управління, якщо органи діятимуть за різними стандартами звітності, що ускладнить моніторинг і контроль.

До речі, за Постановою Кабінету Міністрів України "Деякі питання паспортизації об'єктів критичної інфраструктури" від 04.08.2023 р. № 818 [13] саме на секторальні органи покладено погодження паспортів безпеки. Це може створити ситуації, коли певні ризики залишаються невиявленими або погано інтегрованими між секторами, що знижує загальну ефективність безпеки інфраструктури. *Загальна характеристика об'єкта критичної інфраструктури* за паспортами безпеки включає його назву, категорію критичності, місцезнаходження, загальну площу території, кадастровий номер, координати, власника, кількість працівників, а також зв'язок об'єкта критичної інфраструктури з іншою інфраструктурою – розташуванням об'єкта критичної інфраструктури стосовно транспортної інфраструктури; відносно населених пунктів, житлових будинків, будівель, споруд, місць масового перебування людей; відносно систем енергозабезпечення, життєзабезпечення, пожежно-рятувальних підрозділів та об'єктів підвищеної небезпеки; природно-кліматичні умови місцезнаходження та небезпечні технологічні процеси [14].

Щодо Закону України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України" від 05.10.2017 р. № 2163-VIII [15], який є у певній частині взаємопов'язаним із Законом [11], оскільки вони регулюють сфери, що стосуються

безпеки та функціонування інфраструктурних об'єктів держави, то пунктом 19 частини 1 його статті 1 визначено поняття "об'єкт критичної інформаційної інфраструктури" як "комунікаційна або технологічна система об'єкта критичної інфраструктури, кібератака на яку безпосередньо вплине на стале функціонування такого об'єкта критичної інфраструктури".

Проте, у цьому визначенні є логічна помилка – "об'єкт критичної інформаційної інфраструктури" не може бути лише "комунікаційною або технологічною системою об'єкта критичної інфраструктури", оскільки ці системи є тільки частинами ширшого поняття. Правильніше було би вказати, що "об'єкт критичної інформаційної інфраструктури" – це об'єкт, до складу якого входять комунікаційні або технологічні системи, критичні для його сталого функціонування. У цьому випадку комунікаційні та технологічні системи є складовими об'єкта, а не синонімами. Тому для уникнення плутанини між об'єктом та його складовими частинами необхідно уточнити визначення таким чином: "об'єкт критичної інформаційної інфраструктури – це об'єкт, що містить комунікаційні або технологічні системи, кібератака на які безпосередньо вплине на його стале функціонування".

У цьому визначенні ознака "інформаційна" вказує на специфічний тип критичної інфраструктури, пов'язаної з обробкою, передачею, зберіганням і захистом інформації. Однак, окрім "інформаційної", до специфічних типів критичної інфраструктури також можуть належати енергетична, транспортна, фінансова, медична, комунальна, промислова, захисна та оборонна інфраструктура. Тому, *специфічний тип критичної інфраструктури* – це категорія, що має особливі характеристики, властивості або функції, які відрізняють її від інших типів. Ця інфраструктура виконує певні завдання або підтримує окремі аспекти діяльності суспільства, економіки чи держави, і кожен із типів має свої унікальні особливості та вразливості.

До речі, Закон [15] був доповнений частиною 2 статті 1, згідно з якою "термін "об'єкт критичної інфраструктури" вживається в цьому Законі у значенні, визначеному Законом України "Про критичну інфраструктуру"¹ (відповідно до п.19

¹ При цьому, цим же пунктом 19 розділу VI Закону [11] із Закону [15] було виключено п.16 ч.1 ст.1, в якому подавалось визначення критично важливих об'єктів інфраструктури "(далі - об'єкти критичної інфраструктури) - підприємства, установи та організації незалежної від форми власності, діяльність яких безпосередньо

розділу VI Закону [11]). Вочевидь, що така "оптимізація" визначення "об'єктів критичної інфраструктури" була спрямована на спрощення та узгодження цього поняття, підвищення його практичного застосування, скорочення й спрощення формулювань, акцентування на функціях і значущості, уникнення повторень і різночитань.

За деякими даними, питома вага інфраструктурних об'єктів серед інших об'єктів змінюється залежно від середовища: у міських зонах вони складають до 60-70 % забудованої площі, у промислових зонах – до 80 % і більше, у сільській місцевості – близько 20-30 %, а загалом у масштабах країни – приблизно 40-50 %.

Ліквідація наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури: інституційні механізми та правове регулювання

Ліквідація наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури є комплексом першочергових короткострокових заходів, спрямованих на усунення наслідків пошкоджень, спричинених воєнними діями. *Основною метою таких дій є оперативне реагування та забезпечення базової безпеки і функціональності інфраструктури.* До ліквідаційних робіт належать евакуація людей, забезпечення доступу до необхідних ресурсів, розбір завалів, відновлення основних комунікацій, таких як електро- та водопостачання, та інші дії, необхідні для стабілізації ситуації.

Ці дії орієнтовані на першочергове усунення наслідків руйнувань і *зазвичай включають оцінку ступеня пошкоджень* постраждалих об'єктів, визначення масштабів руйнувань і визначення пріоритетних заходів. Це дозволяє оцінити безпосередні ризики, зокрема наявність залишків вибухонебезпечних предметів або нестабільних конструкцій. Наступне, це *забезпечення безпеки населення* від подальших загроз шляхом евакуації з небезпечних територій, встановлення зон обмеженого доступу, проведення розмінування територій. *Розбір завалів і розчистка територій* спрямовані на усунення залишків зруйнова-

пов'язана з технологічними процесами та/або наданням послуг, що мають велике значення для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення, виведення з ладу або порушення функціонування яких може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України, навколишнього природного середовища, заподіяти майнову шкоду та/або становити загрозу для життя і здоров'я людей" – наведено як довідкове.

них будівель, техніки та інших матеріалів, забезпечення безпеки і підготовки майданчиків до подальших відновлювальних робіт. *Тимчасове відновлення базових послуг* передбачає постачання води, електроенергії, газу та інших критично важливих ресурсів для забезпечення життєдіяльності людей у зонах, які постраждали від воєнних дій. *Невідкладний ремонт аварійних комунікацій*, таких як водопроводи, каналізаційні системи, енергетичні мережі тощо запобігає їх подальшому руйнуванню. *Підготовка до відновлення* включає планування довгострокових відновлювальних робіт, реконструкцію або будівництво нових об'єктів інфраструктури.

Важливим нормативним документом для організації таких робіт є Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд" від 19.04.2022 р. № 473 [16]. Згідно пункту 1 цього Порядку, *до суб'єктів оперативного реагування* належать виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, військові адміністрації, центральні органи виконавчої влади, органи управління та сили цивільного захисту, що мають завдання з ліквідації наслідків спричинених воєнними діями руйнувань на території України. Однак, на нашу думку, *цей перелік потребує уточнення*, адже до нього мають входити тільки ті органи виконавчої влади, які дійсно мають відповідні повноваження та ресурси для ефективного виконання таких робіт.

Водночас, у пункті 3 Порядку зазначено, що *"невідкладні роботи щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд"*, включають "комплекс першочергових організаційно-технічних робіт і заходів, спрямованих на ліквідацію небезпечних наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд, запобігання загибелі людей, зменшення обсягів можливих матеріальних втрат"; а *"пошкодження будівель та споруд"* – це "порушення цілісності будівель та споруд, об'єктів незавершеного будівництва внаслідок позапроектних впливів, зумовлених бойовими діями, в тому числі потрапляння засобів ураження, вибухів, пожеж тощо".

Таким чином, у першому визначенні пункту 3 Порядку *наслідки збройної агресії отримують характеристику "небезпечних"*, яка чомусь відсутня в аналогічному формулюванні назви Постанови [16]. Також відсутні й чіткі критерії чи ін-

дикатори, що визначають, які саме наслідки є "небезпечними" у контексті "ліквідації небезпечних наслідків". Це може створити логічні суперечності, оскільки зазначені цілі – "запобігання загибелі людей" та "зменшення матеріальних втрат" не завжди пов'язані лише з "пошкодженнями будівель та споруд". Крім того, включення до визначення терміну "виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків" винятково "збройної агресії з боку Російської Федерації", як зазначено в пункті 3 Порядку та його назві, обмежує сферу дії документа лише агресією однієї країни. У другому ж визначенні пункту 3 Порядку особливий акцент робиться на тому, що *пошкодження будівель та об'єктів незавершеного будівництва є наслідком бойових дій, зокрема потрапляння засобів ураження та вибухів, що підкреслює саме воєнний характер цих руйнувань*.

І, нарешті, абзаци 4-7 пункту 6 Порядку за Постановою [16] містять занадто скорочений план робіт із обстеження пошкоджених об'єктів. Виходячи з потреби "виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії" російської федерації, ми пропонуємо побудувати його в наступному порядку: оцінка пошкоджень, забезпечення безпеки, ремонт аварійних комунікацій, очистка території, забезпечення тимчасових укриттів і управління відходами.

Останнє, відповідно до пункту 13 Порядку, "відновлення пошкоджених об'єктів шляхом будівництва (капітального ремонту, реконструкції) здійснюється власником (управителем), уповноваженим органом чи іншим замовником будівництва". Однак законодавче *покладення обов'язку на власників (управителів) або уповноважені органи щодо відновлення об'єктів, пошкоджених внаслідок збройної агресії, може виглядати нелогічним*, адже об'єкти постраждали через воєнні дії, а не внаслідок звичайних зношень чи недогляду. Саме у таких умовах відповідальність держави за відновлення об'єктів могла би бути обґрунтована як частина підтримки постраждалих територій та забезпечення базової інфраструктури.

Національна рада з відновлення України від наслідків війни, як консультативно-дорадчий орган при Президентові України, була створена Указом Президента України від 21.04.2022 р. № 266/2022 [17]. Одним із основних її завдань за п.3 Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни визначено "розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема,

передбачатиме відновлення і розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, *виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, воєнної інфраструктури* і воєнно-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини".

Разом із тим, Національну раду з відновлення України від наслідків війни можна охарактеризувати як *консультативно-дорадчу платформу*, що діє при Президентові України. Ця рада, не маючи власних ресурсів чи виконавчих повноважень, функціонує як координатор і розробник стратегій для відбудови, а також здійснює рекомендаційну діяльність. Відповідно до її положення та функцій, вона покликана розробляти плани та рекомендації для уряду з післявоєнного відновлення, охоплюючи широке коло напрямів: від транспортної та медичної інфраструктури до економічної модернізації та соціальної підтримки. Тобто, її основна роль полягає у визначенні пріоритетів і формуванні стратегічних рекомендацій, а не у безпосередньому управлінні чи фінансуванні процесів відновлення та реалізації заходів. Тому правильніше було би вважати, що *проєкти реалізуються за участі Національної ради як стратегічного консультативного органу, який визначає пріоритетні напрями відновлення та надає рекомендації уряду*.

Для реалізації таких проєктів були створені Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України [18], Фонд ліквідації наслідків збройної агресії [19] і Фонд відновлення зруйнованого майна та інфраструктури [20], що функціонують у складі Міністерства розвитку громад та територій України; Фонд відновлення зруйнованої російською війною енергетичної інфраструктури [21] в структурі Міністерства енергетики України; Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури/Destroyed Property and Infrastructure Restoration Fund [22] під егідою Національного банку України та Кабінету Міністрів України.

Проте експерти відзначають й слабкі сторони цих ініціатив. Зокрема, у вересні 2022 року В. Даценко підкреслив, що пропозиції Національної ради з відновлення дещо відхилювалися від початкових планів, акцентуючи увагу більше на адаптації нових будівель до сучасних стандар-

тів безпеки та функціональності, ніж на простому відтворенні зруйнованого [23]. У проєкті плану відновлення України, підготовленому робочою групою "Відновлення та розбудова інфраструктури" Національної ради у липні 2022 року, пріоритет чомусь був наданий виключно транспортній системі, попри широкий спектр інших критично важливих інфраструктурних об'єктів [1]. Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури (Destroyed Property and Infrastructure Restoration Fund) [22] створений переважно для акумулювання фінансової допомоги, тоді як майже однойменний Фонд відновлення зруйнованого майна та інфраструктури [20] має ширший функціонал і більш комплексний підхід до відновлення.

Одним із основних органів, відповідальним за ліквідацію наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури в Україні, є *Державна служба з надзвичайних ситуацій*. ДСНС здійснює ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, включаючи проведення рятувальних операцій, оцінку ризиків і загроз для населення. Водночас, для виконання певних аспектів цієї роботи можуть залучатися й інші органи виконавчої влади. Згідно пп.1 п.3 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1052 [24], основними завданнями ДСНС є "реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, *ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій*, рятувальна справа, гасіння пожеж, пожежна та техногенна безпека, діяльність аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічна діяльність".

За п.22 ч.1 ст.2 Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI [25], *надзвичайна ситуація* визначається як "обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарсь-

кої діяльності".

Особливо слід зазначити, що за п.4 ч.2 ст.5 цього Кодексу [25], за видами *надзвичайні ситуації вже класифікуються як воєнні* відповідно до характеру подій, що їх спричиняють. І воєнний характер таких подій визначається їхньою прив'язаністю до воєнних дій або інших збройних конфліктів, які призводять до значних порушень інфраструктури, загрози життю та здоров'ю населення, а також значних матеріальних збитків. Тому, *ліквідація наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури є невід'ємною частиною загального реагування на надзвичайні, спричинені воєнними діями ситуації*, та надзвичайні ситуації в цілому, що має на меті захист населення та відновлення критичних функцій інфраструктури.

При цьому, *"ліквідація наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури"* може вважатися тотожною завданням з усунення наслідків надзвичайних ситуацій у низці випадків. По-перше, через схожість підходів до усунення пошкоджень, відновлення основних елементів інфраструктури та забезпечення безпеки населення. Це включає оцінку збитків, відновлення комунікацій та забезпечення життєво необхідних ресурсів у постраждалих районах. По-друге, обидва завдання передбачають дії у кризових ситуаціях із вирішальною швидкістю реагування. У разі воєнного конфлікту з руйнуванням інфраструктури ліквідація наслідків є частиною загального реагування на надзвичайні ситуації. По-третє, обидва завдання можуть здійснюватися під координацією одних і тих самих державних органів, як ДСНС, що інтегрує їх у єдину систему управління надзвичайними ситуаціями. Нарешті, через єдину правову базу, яка визначає (регулює) обидва процеси як складову єдиного підходу, з метою забезпечення стабільності та безпеки.

Щодо структуризації роботи служби та ширшого розуміння організації функцій ДСНС, то враховуючи, що узагальнений за пп.1 п.3 Положення за Постановою [24] термін "завдання" передбачає конкретні обов'язки або операції, які виконує ДСНС у рамках своєї діяльності, він є більш вузьким визначенням, що стосується виконання конкретних дій відповідно до затверджених функцій служби. Тому ми би запропонували ввести до Положення за Постановою [24] відсутній в ньому термін "напрямок" як такий, що охоплює ширший спектр діяльності та відображає загальні галузі роботи ДСНС, включаючи конкретні завдання та стратегічну

діяльність. Це пов'язано з тим, що, наприклад, *ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій є не просто рядовим завданням ДСНС, а являє собою один із ключових напрямків, що складає загальний контекст діяльності служби*. Цей напрямок діяльності ДСНС охоплює широкий спектр заходів із аварійно-рятувальної роботи – *організацію та виконання рятувальних дій у разі надзвичайних ситуацій, гасіння пожеж – оперативне реагування на пожежі та ліквідацію їх наслідків, забезпечення безпеки – превентивні заходи із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій*.

Іншими напрямками діяльності ДСНС при цьому можуть бути реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, включаючи загальні стратегії та програми, спрямовані на зміцнення безпеки населення та територій; запобігання виникненню надзвичайних ситуацій з профілактичними заходами, наприклад, із управління ризиками та моніторингом; пожежна та техногенна безпека із забезпечення безпеки в умовах ризику виникнення пожеж і техногенних аварій, але окремо від їх безпосереднього гасіння; діяльність аварійно-рятувальних служб із забезпечення готовності служб для реагування на надзвичайні ситуації, включаючи тренування та підготовку до дій; гідрометеорологічна діяльність із моніторингу та попередження про небезпечні метеорологічні явища, але не пов'язана безпосередньо з ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій.

Такий підхід до визначення напрямків допомагає систематизувати функції ДСНС, виділяючи ключові та другорядні завдання. Це дозволяє зосередитись на такому важливому аспекті діяльності, як *"ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій"*, включно з *"ліквідацією наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури"*. Крім того, структура напрямків спрощує комунікацію між підрозділами та службами, допомагає оцінити ефективність реалізації завдань у кожному напрямку та визначити області, що потребують подальшого вдосконалення.

А наразі, ДСНС за пп.13 п.4 Положення за Постановою [24] *"забезпечує здійснення заходів з мінімізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних із технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності за під час проведення антитерористичних операцій"*; за пп.14 *"координує діяльність своїх сил цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організовує проведення ними аварійно-рятуваль-*

них та інших невідкладних робіт, здійснює контроль за їх проведенням"; за п.19 *"забезпечує гасіння пожеж, рятування людей, надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших видів небезпечних подій, що становлять загрозу життю або здоров'ю людей чи призводять до завдання матеріальних збитків"*; за п.20 *"створює та використовує фінансові ресурси та оперативний матеріальний резерв для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та надання термінової невідкладної допомоги постраждалим"*; за п.20¹ *"забезпечує контроль за створенням та використанням матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами"*; за п.33 *"надає домедичну допомогу постраждалим у зоні надзвичайної ситуації, а також бере участь у межах повноважень у заходах з надання медичної допомоги під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, що супроводжуються травматизмом, захворюванням, загибеллю людей, погіршенням санітарно-епідемічної ситуації"*; за абз.2 п.1 ст.6 *"залучає підрозділи пошуково-рятувальних сил та аварійно-рятувальних служб центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного і регіонального рівня та проведення пошуково-рятувальних робіт"*. Додаткові заходи щодо мінімізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій окреслені в *Методичних рекомендаціях щодо розроблення планів локалізації і ліквідації аварій та їх наслідків* [26].

Таким чином, Положення, затверджене Постановою [24], прямо не включає завдання з *"ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури"* до основних функцій ДСНС, незважаючи на норми п.4 ч.2 ст.5 Кодексу [25]. І хоча завдання з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та загальні положення про ДСНС органічно пов'язані з спричиненими воєнними діями руйнуваннями, *формально вони не вважаються основними завданнями*.

Міністерство оборони України, відповідно до пп.117³ п.4 Положення про Міністерство оборони України за Постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 р. № 671 [27], *"бере участь у забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури в межах своїх повноважень"*; відповідно до пп.24 п.4 цього ж Положення –

"організовує через Генеральний штаб Збройних Сил залучення Збройних Сил до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та здійснення у межах повноважень, передбачених законом, заходів щодо забезпечення екологічної безпеки в Збройних Силах". Слід зазначити, що норма "організовує через Генеральний штаб" є загальною і не уточнює, як саме відбувається залучення Збройних Сил, які кроки передбачає цей процес, які структури або підрозділи відповідають за його виконання. Більш чітко окреслення механізмів взаємодії допомогло би зрозуміти, як саме забезпечується участь ЗСУ в ліквідації надзвичайних ситуацій.

Та ж сама норма дублюється й статтею 28 Кодексу цивільного захисту України [25], за якою "1. Для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, збройного конфлікту чи терористичних актів, проведення відновлювальних робіт, надання гуманітарної допомоги цивільному населенню відповідно до закону можуть залучатися Збройні Сили України, інші військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення, утворені відповідно до законів України. 2. Умови залучення Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, утворених відповідно до законів України, для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій визначаються відповідно до Конституції України, законів України "Про правовий режим надзвичайного стану", "Про Збройні Сили України" та інших законів".

Основні форми залучення Збройних Сил України до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій включають рятувальні операції та евакуацію, забезпечення технічних і матеріальних ресурсів, розмінування, логістичну підтримку та розгортання тимчасових таборів, забезпечення громадського порядку та підтримка безпеки.

Для більшої ефективності цих заходів важливо налагодити чітку взаємодію між Міністерством оборони України та Державною службою з надзвичайних ситуацій, що врегульовано відповідними нормативними документами. Так, відповідно Додатку до Інструкції про організацію обміну інформацією про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації та хід ліквідації її наслідків між Державною службою України з надзвичайних ситуацій та Міністерством оборони України (пункт 2 розділу II) за наказом Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства оборони України від 30.04.2024 р. № 278/273 [28], визначається місце виникнення надзвичайної ситуації; початок надзвичайної

ситуації; закінчення робіт із ліквідації наслідків надзвичайної ситуації; характер і масштаби надзвичайної ситуації; кількість і стан потерпілих, у тому числі кількість загиблих, постраждалих; вплив на роботу галузей господарської діяльності та додаткова загроза в разі можливого розвитку надзвичайної ситуації; сили, які залучаються (залучалися) для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації; потреба в додаткових силах та засобах; стисла характеристика робіт із рятування людей і локалізації та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації; оцінка матеріальних збитків, завданих надзвичайною ситуацією; матеріальні витрати на ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації.

Отже, залучення Збройних Сил України до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій також є невід'ємною частиною національної стратегії забезпечення безпеки та стабільності в умовах воєнних і надзвичайних викликів.

Організація та координація відновлення наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури

Різниця між ліквідацією та відновленням наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури полягає в їхніх цілях, етапах виконання та характері робіт. Відновлення орієнтоване на повноцінне відбудування та довгострокову реконструкцію або модернізацію пошкоджених об'єктів і включає капітальний ремонт чи нове будівництво. Цей етап реалізується після ліквідації наслідків, коли територія вже безпечна, та може передбачати поліпшення функціональних і технічних характеристик об'єктів для підвищення їхньої стійкості до майбутніх загроз.

Відновлення інфраструктури проводиться шляхом *відновлювальних робіт*, які згідно з п.5 ч.1 ст.2 Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI [25] означають "комплекс робіт, пов'язаних з відновленням будівель, споруд, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які були зруйновані або пошкоджені внаслідок надзвичайної ситуації, та відповідних територій".

Поновлення зруйнованої інфраструктури під час війни є критично важливим для забезпечення життєдіяльності суспільства та економіки. Проте, колишнє *Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України*,

² Яке Постановою Кабінету Міністрів України "Про перейменування Міністерства культури та інформаційної політики України і Міністерства розвитку громад,

як правонаступник більш раннього Міністерства інфраструктури за Постановою Кабінету Міністрів України "Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади" від 02.12.2022 р. № 1343 [30], не повною мірою осучаснювало цю потребу.

Станом на сьогодні в якості *ще одного з основних органів, відповідальних за відновлення інфраструктури, зруйнованої внаслідок воєнних дій* в країні, призначене *Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України*. Це агентство координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра з відновлення України - Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури.

Згідно п.2 ч.3 Положення [18] в редакції Постанови від 21.02.2023 р. № 193 [31], основними завданнями агентства є "реалізація державної політики в частині здійснення заходів з будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту), ремонту, модернізації інфраструктури, об'єктів житлової нерухомості, громадського призначення, виробничого комплексу, соціальної сфери, сфери житлово-комунального господарства, благоустрою населених пунктів, управління побутовими відходами (об'єктів оброблення відходів, полігонів), інженерно-транспортної, енергетичної інфраструктури, захисних споруд цивільного захисту, воєнних об'єктів та майна, об'єктів у сферах авіаційного, залізничного (крім утримання), морського та внутрішнього водного транспорту, автомобільного транспорту загального користування, міського електричного транспорту, у сфері забезпечення енергетичної ефективності будівель, а також об'єктів і споруд оборонного та спеціального призначення".

Порівнюючи об'єкти інфраструктури з базового переліку, наведеного раніше, з об'єктами, що впливають із основних завдань агентства, можна встановити декілька суттєвих відмінностей. По-перше, у завданнях щодо ене-

територій та інфраструктури України" від 06.09.2024 р. № 1028 [29] *було перейменовано на Міністерство розвитку громад та територій України.*

з Саме з такою назвою агентства та оновленим Положенням [18] про нього, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2023 р. № 193 [31]. У Положенні використовується також скорочена назва цього органу – "агентство відновлення". При цьому, зауваження викликає інертність Кабінету Міністрів у визначенні органу виконавчої влади, відповідального за відновлення зруйнованої інфраструктури, майже через рік після початку повномасштабної агресії з боку росії.

ретичних об'єктів не деталізуються конкретні типи електростанцій та об'єктів енергетичної мережі. По-друге, для транспортної інфраструктури відсутні згадки про мости, тунелі та трамвайні лінії. Також у сфері соціальної інфраструктури та життєзабезпечення не конкретизовані типи об'єктів, зокрема медичні та освітні установи. Інженерні споруди та системи управління водними ресурсами також не деталізовані, а об'єкти житлово-комунального господарства не охоплюють такі інженерні споруди, як греблі, водосховища та очисні споруди. Завдання агентства також не конкретизують виробничі та логістичні об'єкти. Крім того, зовсім не згадуються об'єкти цифрової інфраструктури, такі як телевежі, радіовежі, інтернет-мережі та центри обробки даних. Це вказує на *потенційну неповноту завдань агентства та відсутність деталізованого підходу до переліку інфраструктурних об'єктів, які можуть потребувати відновлення внаслідок руйнувань під час воєнних дій.*

Більше того, "нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт", "модернізація" та "благоустрій" в якості основних завдань агентства суттєво *відрізняються від "завдань з відновлення зруйнованих інфраструктурних об'єктів"*, якими вони мали би бути для цього агентства, *у контексті обсягів, мети та методів виконання робіт.* Так, *нове будівництво* є створенням нових об'єктів інфраструктури на ділянках, де раніше не було аналогічних споруд. Воно не пов'язане з відновленням, оскільки не передбачає повернення до попереднього стану, а спрямоване на створення нового. *Реконструкція* є суттєвим перетворенням існуючих об'єктів для покращення їхніх функцій або розширення можливостей. Вона включає зміни у структурі об'єкта або його функціонуванні, але не завжди пов'язана з руйнуванням або необхідністю відновлення. Реконструкція може бути плановою і не викликана пошкодженнями, на відміну від відновлення, яке передбачає ліквідацію наслідків руйнувань. *Реставрація* є процесом відновлення історичних або культурних об'єктів з метою збереження їхнього первісного вигляду та значення. На відміну від відновлення зруйнованих інфраструктурних об'єктів, реставрація зосереджується на консервації та збереженні автентичності, а не на відновленні функціональних характеристик. *Капітальний ремонт*, це великий ремонт, спрямований на відновлення технічних характеристик об'єкта, але він зазвичай стосується об'єктів, які не зазнали катастрофічних руйнувань. Такий

ремонт передбачає заміну зношених або застарілих частин, однак не охоплює масштабної реконструкції чи ліквідації наслідків воєнних дій. *Модернізація* є покращенням об'єкта шляхом заміни або вдосконалення його елементів із застосуванням сучасних технологій та матеріалів. Вона може включати й відновлення, проте її основна мета не просто відновити об'єкт до початкового стану, а підвищити його ефективність та функціональність. *Благоустрій*, це комплекс заходів, спрямованих на поліпшення зовнішнього вигляду та функціональних якостей територій, наприклад, парків, вулиць, громадських зон. Він не є відновленням у сенсі повернення до попереднього стану, а скоріше покращенням простору для забезпечення комфорту і зручності населення.

Слід нагадати, що *"відновлення зруйнованих інфраструктурних об'єктів"* – це комплекс заходів, спрямованих на відновлення функціонування споруд, мереж та обладнання, які забезпечують основні потреби суспільства та економіки після їх пошкодження або руйнування через воєнні дії чи інші надзвичайні ситуації.

Цей комплексний підхід до відновлення інфраструктури набуває ще більшої актуальності з огляду на створення Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України. Орган, створений на основі Укравтодору (<http://ukravtodor.gov.ua/>, 10.09.2014 р.), продовжує зосереджуватися на транспортній інфраструктурі, проте перед ним постають нові виклики та завдання в контексті загальнонаціональної стратегії розвитку.

Єдиним стратегічним документом, опублікованим на 2024 рік, залишається "Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року", що має на меті модернізацію транспортних об'єктів [32]. Така орієнтація Міністерства та його попередників на транспортну інфраструктуру була закладена ще Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Міністерство інфраструктури України" від 30.06.2015 р. № 460 [33].

Сучасні виклики потребують перегляду стратегічного підходу, але *теперішнє Міністерство розвитку громад та територій України*, попри заяви про свою відповідальність за "захист критичної інфраструктури у секторах, за які відповідальне" та "відновлення регіонів, територій та інфраструктури, що постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України" (<https://mtu.gov.ua/content/hto-mi-e.html>), *продовжує реалізовувати проекти, започатко-*

вані ще у 2007, 2017 та 2019 роках, які не враховують потреб воєнного часу. Ці проекти охоплюють автомобільний, міський, залізничний та водний транспорт, поштовий зв'язок і транспортну безпеку (<https://mtu.gov.ua/timeline/infrastrukturni-proekti.html>), проте не включають основні питання відновлення критичних об'єктів, необхідних для забезпечення життєдіяльності держави в умовах воєнного часу.

Щодо перспектив і спроможності діяльності Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України (<https://restoration.gov.ua/>), з 2016 року йому все ще підпорядковані сім державних підприємств дорожнього господарства, а накази з підготовки проектів регуляторних актів на 2023-2024 роки продовжують орієнтуватися на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання автомобільних доріг. Певний позитивний зсув був помітний у розроблених 27.06.2024 р. агентством "Методичних рекомендаціях щодо складання завдання на проектування для реконструкції будівель закладів загальної середньої освіти, що постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації" (https://restoration.gov.ua/4489/standarty_ta_norm/y/70514/70515.pdf). Однак перелік постраждалих об'єктів інфраструктури значно ширший, ніж охоплений у цих рекомендаціях.

У цьому контексті єдиним новим кроком стала Постанова Кабінету Міністрів України "Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету для здійснення заходів з відновлення деяких інфраструктурних об'єктів" від 17.05.2024 р. № 561, яка передбачала виділення 725,6 млн. гривень Фонду державного майна для відновлення інфраструктурних об'єктів Зміївської та Трипільської теплоелектростанцій публічного акціонерного товариства "Центренерго" з метою ліквідації наслідків ракетних обстрілів, що здійснюються Російською Федерацією [34]. Проте, звіт про реальне "використання коштів, виділених згідно з цією постановою", можна буде побачити лише 27.12.2024 р., а ця Постанова Кабінету Міністрів, спрямована на відновлення зруйнованої інфраструктури, за нашими даними, залишається одиничним прикладом такої ініціативи.

На завершення можна відзначити, що правове регулювання процесів ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування та відновлення інфраструктури в Україні є складним і багатокомпонентним завданням, яке потребує узгоджених дій на різних рівнях управління. Існуючі правові підходи спрямовані на

забезпечення оперативної координації між державними органами, міжнародними партнерами та іншими залученими структурами. Вони створюють основу для ефективної реалізації заходів із ліквідації наслідків руйнувань, забезпечуючи правові механізми для організації невідкладних дій.

Висновки

1. Комплексний підхід до зменшення наслідків спричинених воєнними діями руйнувань критично важливих об'єктів є невід'ємною складовою стратегії відновлення, адже сприяє підтримці державної стабільності в умовах воєнних загроз. Інтеграція заходів із ліквідації, відновлення та захисту дозволяє забезпечити стійкість ключових секторів і функціонування державних інституцій.

2. Руйнування інфраструктури під час війни має значний вплив на різні сфери суспільства та економіки, тому чітке правове регулювання відновлювальних процесів є необхідним. Це дозволить ефективно організувати роботи та забезпечити життєздатність ключових секторів, зокрема в умовах воєнних дій та надзвичайних ситуацій. Правова основа відновлення сприятиме також підтримці міжнародних партнерів і залученню ресурсів.

3. Виявлені недоліки у чинній правовій базі підкреслюють необхідність її вдосконалення для адекватного реагування на виклики сучасних конфліктів. Відсутність чітких критеріїв, обмеження дії нормативних актів лише до агресії однієї країни знижують ефективність цих заходів, і тому оновлення нормативно-правової бази стане кроком до більш оперативного та відповідального управління кризами.

4. Держава несе ключову відповідальність за ліквідацію наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури та її відновлення як частини системи забезпечення національної безпеки. Така діяльність важлива для підтримки постраждалих регіонів, забезпечення

функціонування суспільних систем та відновлення економічної активності. Органи виконавчої влади, задіяні у відновлювальних заходах, потребують чіткого визначення переліку об'єктів і завдань, що дозволить підвищити їх ефективність.

5. Розмежування процесів спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури та її відновлення є необхідним, оскільки ці етапи мають різні цілі та підходи до реалізації. Ліквідація включає короткострокові заходи, спрямовані на зменшення шкоди, а відновлення забезпечує довгострокове функціонування об'єктів. Чітке регулювання цих процесів сприятиме їх більш ефективній координації та досягненню запланованих результатів.

6. Подальший розвиток правових підходів до відновлення передбачає вдосконалення координації та фінансування відновлювальних процесів. Це дозволить залучити додаткові ресурси, створити правові механізми для підтримки міжнародних партнерів, сприяти загальному зміцненню національної безпеки і забезпеченню стійкості державних інституцій на довготривалу перспективу.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє про відсутність потенціального конфлікту інтересів, пов'язаного з його обов'язками як члена редколегії, що могло би стати причиною упередженості дослідження. Стаття піддана незалежному рецензуванню відповідно до правил журналу. Не виявлено жодних конфліктів інтересів, що могли би вплинути на об'єктивність результатів дослідження, що описані в науковій статті.

Вираз вдячності

Дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Харківського національного університету внутрішніх справ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект плану відновлення України. Матеріали робочої групи "Відновлення та розбудова інфраструктури". Липень 2022. https://cdn.prod.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/62dea11135d7fa2d9a7aa158_Vidnovлення%20та%20розбудова%20інфраструктури.pdf
2. План відновлення України. <https://recovery.gov.ua/>
3. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. (квітень 2024). https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf
4. РФ завдала українському енергосектору шкоди на понад 56 мільярдів доларів – KSE. *Економічна правда*. 10.06.2024. <https://www.epravda.com.ua/news/2024/06/10/714967/>
5. Магомедов А. О. Аналіз втрат і руйнувань інфраструктури України, що підлягає відновленню. *Тав-*

- рійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. № 6. С. 62-72. <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.6.9>
6. Шарук О. Система суб'єктів здійснення адміністративно-правового захисту об'єктів критичної інфраструктури фінансового сектору України. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2024. № 3 (63). С. 89-96. <https://www.kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/12001>
 7. Теленик С. С. Адміністративно-правове регулювання державної системи захисту критичної інфраструктури України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 467 с. http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2021/Telenyk.pdf
 8. Арсенович Л. А. Парадигма захисту критичної інфраструктури в системі національної безпеки України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 8. С. 1-31. <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.8.7>
 9. Страхніцький Я. О. Особливості сучасної державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури в умовах війни в Україні. 2020. С. 115-142. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-279-1-5>
 10. Яременко О. І., Страхніцький Я. О. Теоретичні підходи до визначення дефініції критичної інфраструктури як об'єкту державного управління. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. № 1 (32). С. 76-82. <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/1/13.pdf>
 11. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 № 1882-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 5. Ст. 13. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>
 12. Нижник А. Зауваження до проекту Закону України про критичну інфраструктуру (реєстраційний № 5219 від 09.03.2021). <https://itd.rada.gov.ua/ba23e707-0676-4ae3-aa88-79a6e682e6e6>
 13. Деякі питання паспортизації об'єктів критичної інфраструктури: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 № 818. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818-2023-п#Text>
 14. Загальна характеристика об'єкта критичної інфраструктури / Додаток 2 до Порядку. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/108/f528085n79.docx>
 15. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
 16. Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 № 473. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2022-%D0%BF#n9>
 17. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21.04.2022 № 266/2022. <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>
 18. Про затвердження Положення про Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 439. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2014-п#Text>
 19. Фонд ліквідації наслідків збройної агресії. <https://mtu.gov.ua/content/fond-likvidacii-naslidkiv-zbrojnoi-agresii.html>
 20. Фонд відновлення зруйнованого майна та інфраструктури. <https://mtu.gov.ua/content/fond-vidnovlennya-zruynovanogo-mayna-ta-infrastrukturi.html>
 21. Гордійчук Д. Для України створили Фонд для відновлення зруйнованої енергетичної інфраструктури. *Економічна правда*. 06.04.2022. <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/6/685300/>
 22. Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури/Destroyed Property and Infrastructure Restoration Fund. <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/fondi-vidnovlennya-ukrayini/destroyed-infrastructure-fund-vidnovlennya-infrastrukturi>
 23. Даценко В. Скільки коштуватиме відбудова: розрахунки Національної ради з відновлення. *Економічна правда*. 12.09.2022. <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/12/691412/>
 24. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-п#Text>
 25. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34-35. Ст. 458. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
 26. Методичні рекомендації щодо розроблення планів локалізації і ліквідації аварій та їх наслідків. 40 с. https://mtu.gov.ua/files/Методичні_рекомендації_ДЧС_1912.pdf
 27. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 671. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-п#Text>
 28. Про затвердження Інструкції про організацію обміну інформацією про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації та хід ліквідації її наслідків між Державною службою України з

надзвичайних ситуацій та Міністерством оборони України: наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства оборони України від 30.04.2024 № 278/273.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0707-24#Text>

29. Про перейменування Міністерства культури та інформаційної політики України і Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2024 № 1028. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1028-2024-п#Text>
30. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.12.2022 № 1343. <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytaaia-optymizatsii-systemy-tsentralnykh-orh-a1343>
31. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2023 № 193. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-2023-п#n12>
32. Стратегія. Стратегічне бачення розвитку транспорту України. <https://mtu.gov.ua/content/strategiya-2015.html>
33. Про затвердження Положення про Міністерство інфраструктури України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2015 № 460. https://ips.ligazakon.net/document/view/kp150460?an=1&ed=2022_02_09
34. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету для здійснення заходів з відновлення деяких інфраструктурних об'єктів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2024 № 561. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2024-%D0%BF#Text>

REFERENCES

1. *Proekt planu vidnovlennya Ukrayiny. Materialy robochoyi hrupy "Vidnovlennya ta rozbudova infrastruktury"* [The project of the recovery plan of Ukraine. Materials of the working group "Restoration and development of infrastructure"]. (2022). https://cdn.prod.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/62dea11135d7fa2d9a7aa158_Vidnovlennya%20ta%20rozbudova%20infrastruktury.pdf (in Ukr.).
2. *Plan vidnovlennya Ukrayiny* [Ukraine recovery plan]. <https://recovery.gov.ua/> (in Ukr.).
3. *Zvit pro pryami zbytky infrastruktury vid ruynuvan vnaslidok viyskovoyi ahresiyi Rosiyi proty Ukrayiny stanom na pochatok 2024 roku* [Report on direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of the beginning of 2024]. (2024). https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (in Ukr.).
4. RF zavdala ukrayinskomu enerhosektoru shkody na ponad 56 milyardiv dolariv – KSE [The Russian Federation caused more than 56 billion dollars of damage to the Ukrainian energy sector - KSE]. *Ekonomichna pravda*. (10.06.2024). <https://www.epravda.com.ua/news/2024/06/10/714967/> (in Ukr.).
5. Mahomedov, A. O. (2023). Analiz vtrat i ruynuvan infrastruktury Ukrayiny, shcho pidlyahaye vidnovlennnyu [Analysis of losses and destruction of infrastructure of Ukraine subject to restoration]. *Tavriyskyy naukovyy visnyk. Seriya: Publichne upravlinnya ta administruvannya*, (6), 62-72. <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.6.9> (in Ukr.).
6. Sharuk, O. (2024). Systema subyektiv zdiysnennya administratyvno-pravovoho zakhystu obyektiv krytychnoyi infrastruktury finansovoho sektoru Ukrayiny [The system of entities implementing administrative and legal protection of objects of critical infrastructure of the financial sector of Ukraine]. *Knowledge, Education, Law, Management*, 3(63), 89-96. <https://www.kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/12001> (in Ukr.).
7. Telenyk, S. S. (2021). *Administratyvno-pravove rehulyuvannya derzhavnoyi systemy zakhystu krytychnoyi infrastruktury Ukrayiny* [Administrative and legal regulation of the state system of protection of critical infrastructure of Ukraine]. Doctor's thesis (12.00.07). Zaporizhzhya. http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2021/Telenyk.pdf (in Ukr.).
8. Arsenovych, L. A. (2024). Paradyhma zakhystu krytychnoyi infrastruktury v systemi natsionalnoyi bezpeky Ukrayiny [The paradigm of critical infrastructure protection in the national security system of Ukraine]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, (8), 1-31. <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.8.7> (за 24.08.2024) (in Ukr.).
9. Strakhnitskyy, YA. O. (2020). *Osoblyvosti suchasnoyi derzhavnoyi polityky u sferi zakhystu krytychnoyi infrastruktury v umovakh viyny v Ukrayini* [Peculiarities of modern state policy in the sphere of protection of critical infrastructure in the conditions of war in Ukraine]. (s. 115-142). <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-279-1-5> (in Ukr.).
10. Yaremenko, O. I., & Strakhnitskyy, YA. O. (2022). Teoretychni pidkhody do vyznachennya definytsiyi krytychnoyi infrastruktury yak obyektu derzhavnoho upravlinnya [Theoretical approaches to determining critical infrastructure as an object of state administration].

- the definition of critical infrastructure as an object of public administration]. *Publichne upravlinnya ta mytne administruvannya*, 1(32), 76-82. <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/1/13.pdf> (in Ukr.).
11. *Pro krytychnu infrastrukturu* [About critical infrastructure]. Zakon Ukrainy (16.11.2021 No. 1882-9). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy, 2023, (5), 13. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (in Ukr.).
 12. Nyzhnyk, A. *Zauvazhennya do proektu Zakonu Ukrainy pro krytychnu infrastrukturu (reyestratsiynyy № 5219 vid 09.03.2021)* [Remarks on the draft Law of Ukraine on Critical Infrastructure (registration No. 5219 dated 09.03.2021)]. <https://itd.rada.gov.ua/ba23e707-0676-4ae3-aa88-79a6e682e6e6> (in Ukr.).
 13. *Deyaki pytannya pasportyzatsiyi obyektiv krytychnoyi infrastruktury* [Some issues of certification of critical infrastructure objects]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy (04.08.2023 No. 818). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818-2023-n#Text> (in Ukr.).
 14. *Zahalna kharakterystyka obyektu krytychnoyi infrastruktury / Dodatok 2 do Poryadku* [General characteristics of the critical infrastructure facility / Appendix 2 to the Procedure]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/108/f528085n79.docx> (in Ukr.).
 15. Pro osnovni zasady zabezpechennya kiberbezpeky Ukrainy [About the main principles of ensuring cyber security of Ukraine]. Zakon Ukrainy (05.10.2017 No. 2163-8). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy, (45), 403. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (in Ukr.).
 16. *Pro zatverdzhennya Poryadku vykonannya nevidkladnykh robot shchodo likvidatsiyi naslidkiv zbroynoyi ahresiyi Rosiyskoyi Federatsiyi, povyazanykh iz poshodzhennyam budivel ta sporud* [On the approval of the Procedure for the execution of urgent works regarding the liquidation of the consequences of the armed aggression of the Russian Federation, related to the damage to buildings and structures]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy (19.04.2022 No. 473). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2022-%D0%BF#n9> (in Ukr.).
 17. *Pytannya Natsionalnoyi rdy z vidnovlennya Ukrainy vid naslidkiv viyny* [The issue of the National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War]. Ukaz Prezydenta Ukrainy (21.04.2022 No. 266/2022). <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> (in Ukr.).
 18. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Derzhavne ahent-stvo vidnovlennya ta rozvytku infrastruktury Ukrainy* [On the approval of the Regulation on the State Agency for Reconstruction and Development of the Infrastructure of Ukraine]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy (10.09.2014 No. 439). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2014-n#Text> (in Ukr.).
 19. *Fond likvidatsiyi naslidkiv zbroynoyi ahresiyi* [Fund for liquidation of the consequences of armed aggression]. <https://mtu.gov.ua/content/fond-likvidacii-naslidkiv-zbroynoi-agresii.html> (in Ukr.).
 20. *Fond vidnovlennya zruynovanoho mayna ta infrastruktury* [Fund for restoration of destroyed property and infrastructure]. <https://mtu.gov.ua/content/fond-vidnovlennya-zruynovanogo-mayna-ta-infrastrukturi.html> (in Ukr.).
 21. Hordiychuk, D. (2022). Dlya Ukrainy stvoryly Fond dlya vidnovlennya zruynovanoi enerhetychnoyi infrastruktury [A Fund was created for Ukraine to restore the destroyed energy infrastructure]. *Ekonomichna pravda*. (06.04.2022). <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/6/685300/> (in Ukr.).
 22. *Fond vidnovlennya mayna ta zruynovanoi infrastruktury/Destroyed Property and Infrastructure Restoration Fund* [Destroyed Property and Infrastructure Restoration Fund]. <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/fondi-vidnovlennya-ukrayini/destroyed-infrastructure-fund-vidnovlennya-infrastrukturi> (in Ukr.).
 23. Datsenko, V. (2022). Skilky koshtuvatyme vidbudova: rozrakhunky Natsionalnoyi rady z vidnovlennya [How much will it cost to rebuild: calculations by the National Recovery Council]. *Ekonomichna pravda*. (12.09.2022). <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/12/691412/> (in Ukr.).
 24. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Derzhavnu sluzhbu Ukrainy z nadzvychaynykh sytuatsiy* [On the approval of the Regulations on the State Service of Ukraine for Emergency Situations]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy (16.12.2015 No. 1052). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-n#Text> (in Ukr.).
 25. *Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy* [Civil Protection Code of Ukraine]. Zakon Ukrainy (02.10.2012 No. 5403-6). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy, 2013, (34-35), 458. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (in Ukr.).
 26. *Metodychni rekomendatsiyi shchodo rozroblennya planiv lokalizatsiyi i likvidatsiyi avaryi ta yikh naslidkiv* [Methodological recommendations for the development of plans for the localization and elimination of accidents and their consequences]. https://mtu.gov.ua/files/Методичні_рекомендації_ДЧС_1912.pdf (in Ukr.).
 27. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Ministerstvo oborony Ukrainy* [On approval of the Regulation on

- the Ministry of Defense of Ukraine]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny (26.11.2014 No. 671). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-n#Text> (in Ukr.).
28. *Pro zatverdzhennya Instruktsiyi pro orhanizatsiyu obminu informatsiyeyu pro zahrozu vynyknennya abo vynyknennya nadzvychaynoyi sytuatsiyi ta khid likvidatsiyi yiyi naslidkiv mizh Derzhavnoyu sluzhboyu Ukrayiny z nadzvychaynykh sytuatsiy ta Ministerstvom oborony Ukrayiny* [On the approval of the Instructions on the organization of the exchange of information on the threat of occurrence or emergence of an emergency situation and the course of elimination of its consequences between the State Service of Ukraine for Emergency Situations and the Ministry of Defense of Ukraine]. Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrayiny ta Ministerstva oborony Ukrayiny (30.04.2024 No. 278/273). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0707-24#Text> (in Ukr.).
 29. *Pro pereymenuvannya Ministerstva kultury ta informatsiyanoi polityky Ukrayiny i Ministerstva rozvytku hromad, terytoriy ta infrastruktury Ukrayiny* [About the renaming of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine and the Ministry of Development of Communities, Territories and Infrastructure of Ukraine]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny (06.09.2024 No. 1028). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1028-2024-n#Text> (in Ukr.).
 30. *Deyaki pytannya optymizatsiyi systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoyi vlady* [Some issues of optimization of the system of central executive bodies]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny (02.12.2022 No. 1343). <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-optymizatsii-systemy-tsentralnykh-orh-a1343> (in Ukr.).
 31. *Deyaki pytannya diyalnosti tsentralnykh orhaniv vykonavchoyi vlady* [Some issues of activity of central executive bodies]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny (21.02.2023 No. 193). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-2023-n#n12> (in Ukr.).
 32. *Stratehiya. Stratehichne bachennya rozvytku transportu Ukrayiny* [Strategy. Strategic vision of transport development of Ukraine]. <https://mtu.gov.ua/content/strategiya-2015.html> (in Ukr.).
 33. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Ministerstvo infrastruktury Ukrayiny* [On approval of the Regulation on the Ministry of Infrastructure of Ukraine]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny (30.06.2015 No. 460). https://ips.ligazakon.net/document/view/kp150460?an=1&ed=2022_02_09 (in Ukr.).
 34. *Pro vydilennya koshtiv z rezervnoho fondu derzhavnoho byudzhetu dlya zdiysnennya zakhodiv z vidnovlennya deyakykh infrastrukturykh obyektiv* [On the allocation of funds from the reserve fund of the state budget for the implementation of measures to restore some infrastructure objects]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny (17.05.2024 No. 561). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2024-%D0%BF#Text> (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:
 Форум права: 80 pp. 91–109 (3).

Related identifiers:
 10.5281/zenodo.12591874
http://forumprava.pp.ua/files/091-109-2024-3-FP-Zozulia_11.pdf
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2024_3_11.pdf

License (for files):
 Creative Commons Attribution 4.0 International

Received: 06.09.2024
Accepted: 27.09.2024
Published: 30.09.2024
Available online: 30.09.2024

Cite as:

Зозуля, І. В. (2024). Правові підходи до організації ліквідації наслідків спричиненого воєнними діями руйнування інфраструктури та її відновлення. *Форум Права*, 80(3), 91–109. <http://doi.org/10.5281/zenodo.12591874>

Zozulia, I. V. (2024). Pravovi pidkhody do orhanizatsiyi likvidatsiyi naslidkiv sprychynenoho voyennymy diyamy ruynuvannya infrastruktury ta yiyi vidnovlennya [Legal Approaches to Organizing the Liquidation of Consequences of Infrastructure Destruction Caused By Military Actions and Its Restoration]. *Forum Prava*, 80(3), 91–109. <http://doi.org/10.5281/zenodo.12591874>